

LAVOTTA JÁNOS, A HÁZITANÍTÓ

Számos tanulmány méltatta már a verbunkos-szerző, hegedűvirtuóz Lavotta szerepét a magyar romantika zenei stílusának kialakításában, gazdagításában és közvetett ismereteink vannak – elsősorban pest-budai, kolozsvári, losonci – színházi karmesteri munkásságáról is. Azonban a zenepedagógia számára egyáltalán nem, vagy csak kevésbé ismert Lavotta vándorélete mögött megbúvó házitanítói tevékenysége.

Vajon a kor viszonyai között Lavotta szerzői-előadói-oktatói munkája milyen hatással volt a magyar zenepedagógia kezdeteire? Mielőtt megpróbálunk választ adni e kérdésre, látnunk kell, hogy a 18. században milyen állapotok jellemezték a magyar zenepedagógiát.

Az intézményrendszer hiányát kezdetben a katolikus és evangélikus egyház szükségletei (főleg orgona, vonós és fúvós hangszerek oktatása) mellett a magán zeneoktatás elterjedése igyekezett pótolni. Az első magán-zeneiskolát 1727-ben Budán, a mai Fő utcán Nase György János nyitotta meg¹. A szervezett zeneoktatás kezdetét mégis a Ratio Educationis 1777-ben történt kibocsátásától számíthatjuk. Mária Terézia nagy jelentőségű rendelkezését – ez már Major Ervin vélekedése² – határállomásnak kell tekintenünk a magyar zenepedagógia

történetében, mert a zene ekkor kapott helyet a megreformált tantervben.

Az ún. nemzeti iskolák mellett hozták létre a zeneiskolákat, s ezekben a tanítványokat ének- és zongoraoktatásban, a pedagógus pályára készülő fiatalembereket pedig generálbasszus és orgonajáték ingyenes oktatásában részesítették. Az egész oktatási szervezet Magyarországon négy kerületre oszlott (nem számítjuk ide a saját előljárósággal rendelkező pesti királyi egyetemet). A kerületek élén a főigazgató irányította az igazgatása alá tartozó királyi akadémiát, a gimnáziumokat és a nemzeti iskolákat. Ebben az időben az alábbi nemzeti iskolákhoz tartoztak zeneiskolák³: a *kassai* kerületben a kassaihoz és a szepesihez; a *győri* kerületben a keszthelyihez és a pécsihez; a *nagyvárad*i kerületben a nagyváradihoz; a *pozsonyi* kerületben a budaihoz és a pozsonyihoz; végül pedig a *zágrábi* nemzeti iskola mellett működött a zeneiskola. Ezen kívül a felekezetek is fenntartottak zeneiskolákat, mint például a lutheránusok Selmecebányán, és ugyancsak az evangélikusok, illetve a piaristák, Pesten. A fenti intézmények tanárain, a kórusvezetőkön kívül számtalan magántanár működött nagyobb városokban, tehetősebb földbirtokosok tartózkodási helyein, akik „a zenei kultúra terjesztésén mindnyájan sok sikerrel buzgólkodtak”⁴.

¹Isoz Kálmán: Buda és Pest zenei művelődése. Budapest, 1926. 26.

²Veszprémi Lili: Zongoraoktatásunk története. Budapest: Zeneműkiadó, 1976. 9.

³Legány Dezső: A magyar zene krónikája. Budapest. Zeneműkiadó, 1962. 177.

⁴Uo

Azonban, hogy ezek a zeneiskolák céljuknak teljesen megfelelték volna, azt természetesen nem minden esetben állíthatjuk. Hofecker Imre, zeneoktatás-történetünk krónikása írja az induló magyar zeneiskolákról: „*Akadtak ugyan egyes tanintézetek, amelyekben a zene elemein túlmentek, s melyekben a tanítás magyar nyelven folyt, ezekben azonban a tanítás kezdetleges, hiányos, kapkodott, minden következetes rendszer nélküli és magasabb igények mellőzésével, tehát úgyszólván nagyon csekély szellemi eredménye. Ez intézetek körében nagy volt a szegénység, és az anyagi korlátoltság, mely minden kedvezőbb lendületet lehetetlenné tett.*”⁵

Bármennyire is ellentmondás jellemezte a kor zenei életét, a 28 esztendő, ekkor még kancellista Nemes Lavotta János fontos döntést hoz. Miután nyugdíjazási kérelmét a kőszegi helytartótanács elutasítja⁶, és később írnokként rövid ideig még báró Orczy László alkincstárnok házában lakik Pesten, majd pedig 1791 márciusa után már udvari mesterként (házitanítóként) gróf Zichy Károly országbíró fiainak nevelője.

E rövid szolgálat után Lavotta végleg hátat fordít a biztos megélhetést nyújtó hivatalnoki pályának. A 10 éves korban elkezdett hegedülése, amelyet jogi tanulmányai alatt is tovább fejlesztett, valamint az alig húsz évesen papírra vetett első darabja, a *Rethorica*⁷ azt jelzik, hogy apjától örökölt zenei tehetsége a több száz éves családi hagyománynál, a hivatalnoki pálya vonzásánál jóval erősebbnek bizonyult.

A Pozsonyban, Nagyszombatban nevelkedett, majd Bécsben is időző, jogi tanulmányait pedig Pesten bevégező Lavotta már nem ismeretlen a közönség számára, amikor „*Muzsikai akadémiát hirdetnek bizonyos napnak esti 6 órájára a Hét Elector szálába. A lordok és külömbféle rangú és nagy számú uraságok gyülekezete között mély figyelemmel hallgatják az ujjak mesterséges vetélkedéséből eredt andalító hangokat az akkoriba szinte 22 esztendő korú Lavottától.*”⁸

Tartsanak magyar színelőadásokat a Budán összeülő országgyűlés alkalmával – veti fel Kazinczy Ferenc lapjában, az Orpheusban.⁹ A kor szokását követve a közönség szórakoztatására a nyitózene és a felvonásközi muzsika (hangszervirtuózok felléptetésével) kezdettől fogva dívott, amelyet alkalmanként fizetett zenészek láttak el. Az elő- és felvonásközi hangversenyezés bevett szokását rögzítette a „játékszíni alkotmány” is, és a színmester feladatául szabta: „*mihelyt a Muzsika megkezdődik, azt azonnal az öltöző szobában jelentse.*”¹⁰ Mivel Lavotta 1786 óta maga is részese „muzsikai akadémiáknak”, kapcsolata a pest-budai szintársulattal nem volt új keletű.

⁵ Veszprémi Lili: I.m. 14.

⁶ Szilágyi Sándor: Lavotta János, a kor és az ember. Budapest, 1930. 59.

⁷ Dombóvári János: Pusztafedémestől Tállyáig Miskolc Szent Maximilian Kiadó, 1994. 58. A szerző a monográfiában közli Szemere Pál feljegyzését (Szemere-tár III. kötet 80. Ráday Gyűjtemény)

⁸ Legány Dezső: I.m. 170.

⁹ A magyar irodalom története III-IV. Budapest, 1965. 11.

¹⁰ Isoz Kálmán: I.m. 142.

Így magától értetődő volt, hogy a végleges megszerveződés után Kelemen László társulatában a zenei vezető szerep Lavottának jutott.¹¹ Lavotta harminc éves korára tehát már országosan ismert muzsikus, akit a magyar nemesi családok szívesen láttak vendégül, akár hosszabb ideig is. Haláláig közel húsz kúriában tölt hosszabb-rövidebb időt, elsősorban Kelet-Magyarországon, olyan *magyar urak házában*, ahol *a zongora, meg a magasabb zenei műveltség eléggé otthonos*.¹²

A nemesi családoknál¹³ eltöltött idő – leszámítva a színházaknál töltött éveket – Lavotta életének mintegy felét teszi ki. Komponálása mellett a muzsikai akadémiákon kívül hegedűjátékával e vidéki társadalmi események (bálok, estélyek, házi muzsikálások és egyéb hangászati multságok) alkalmával szerezte a legtöbb elismerést. Amikor pedig hosszabb ideig tartózkodott egy-egy háznál, akkor vendéglátói Lavottát legtöbbször házitanítói feladatokkal is megbízták. Ennek során oktatta – a már említett gróf Zichy Károly országbíró fiain kívül – *Papszász József* táblabíró gyermekeit Szarazbeőn, az *Elek*-testvéreket: Johannát és Theréziát zongorára, Menyhártot és Mihályt pedig hegedűre Tiszaszőlösön, *Nánásy András* táblabíró feleségét, Veresmarty Eleonórárt Tiszafüreden hegedűre és zongorára.

Lavotta János vajon milyen felkészültséggel, elgondolással, módszerrel foghatott neki a tanítványok iskolarendszert nélkülöző oktatásának? E tekintetben hasznos tapasztalatot nyújthattak Lavotta számára is a számos helyen megalakult zenészekgyuletek. Például kolozsvári színházi évei alatt a Societas Musica tagja volt. Az egyesület szerteágazó feladatai között szerepelt ugyanis a zeneoktatásról való gondoskodás is, amellett, hogy tagjait hangszeres muzsikálásra szervezte, hangversenyeket rendezett, szorgalmazta a kottakiadást stb. Ezeket a törekvéseket Lavotta tevékenysége során mindig fellelhetjük.

A Bécset is megjárt Lavotta vajon olvasta-e Leopold Mozart *Hegedűiskola* (1756) című könyvét, amelynek 1787-ben megjelent harmadik kiadása már Magyarországon is hozzáférhető volt? Ismerte-e az első magyar nyelvű zeneelméleti tanulmányt, a Debrecenben működött Maróthi György munkáját?

¹¹ Uo: Ez idő alatt 1792. július 22-én a Nemzeti Jászó-Társaság „A Tisztseg eladás” című érzékeny játékot hirdető színlapján már ez olvasható: „A Muzsika igazgatását már régen különös Talentumairól esméretes Lavota [sic!] úr válalván magára, olly állapotban teszi a Muzsikát, hogy nem tsak válogatott Szimfoniákkal, hanem, Nemzeti Magyar Tántz-nótákkal is gyönyörködtesse az érdemes Nézőket...” Isoz nyomán idézi: Domokos Mária: Lavotta János. Magyar zeneszerzők 6. Sorozatszerkesztő: Berlász Melinda. Budapest: Mágus, 1999. 8.

¹² gróf Hoffmann von Hoffmannsegg nyomán idézi: Szilágyi Sándor. I.m. 60.

¹³ Lónyai Gábor Ung vármegyei főispánnál Deregnyn, Gyürky Pál megyei főjegyzőnél Losoncon, Papszász József táblabírónál Szarazbeőn, Eördögh Alajosnál Szabolcsban, Almásy Ignác közbirtokosnál Szöllöskén, Nánásy András táblabírónál Tiszafüreden, gróf Teleky Imrénél Debrecenben, Szepessy Zsigmondnál Berentén, az Uray-házban Beregsurányban, Benkó Jánosnál Nógrádban, Elek Istvánnál Tiszaszőlösön, a Csokonait is vendégül látó Puky Istvánnál Gesztelyen, valamint a haláláig hű barát Öry Fülöp Sámuelnél Tállyán.

Dombóvári János: I.m. 47-48.

Vagy mennyire lehetett tudomása az 1802-ben kiadott első magyar nyelvű zongoraiskoláról, Gáti Istvánnak A kótából való klavírozás mestersége című munkájáról? Nem tudhatjuk. Azonban egy olyan virtuóz hegedűsnél, mint Lavotta, s aki szinte tanári gondossággal letisztázta, rendszerezte, vigyázta kézíratait, a tudatosság, igényesség pedagógiai munkájában is okkal feltételezhető. Ha általunk ismert módszerek követéséről nincs is közvetlen tudomásunk, alapismeretként még mindig ott lehet Lavotta tapasztalása, élménye, ahogyan tanárai – Sabodi Bonaventúra, Hossza Ferenc, Glantz György,

Zistler József – a hangszeres tudást átadták részére. S hogy az idő során ez a tapasztalat feltételezésünk szerint egy határozott célú tanítási módszerré állhatott össze, arról mintegy fél tucat pedagógiai célú darabja árulkodik. Lavotta zeneszerzői termésében mintegy 20, opuszámmal jelölt hegedűduót, valamint 17 jelzés nélküli kürtduót találunk. Ezek a darabok bár szolgálhattak elsődlegesen a házi muzsikálás¹⁴ céljára, mégis a szerző pedagógiai szándéka is nyilvánvaló. Figyelemre méltó a duók keletkezésének ideje, hiszen Lavotta 1786-ban kezdte leírni és opuszámmal ellátni műveit, s 1797-ig 65 kompozíciója született. Ez a szám mintegy fele annak a legalább 120 opusznak, amelyek között csupán 18 olyan mű van a Lavotta-hagyatékban, melynek szerzői kézírata fennmaradt. S ezek között megtalálható a két – op.22. és 49-es számú – hegedűduó sorozata is.¹⁵ Nem valószínű, hogy a teljes sorozat akár házi muzsika, akár pedig bármilyen hangverseny alkalmával Lavotta életében elhangozhatott. Már csak azért sem, mert előadói szempontból a kézirat duóinak nagy része felülvizsgálatra szorult. A nyilvánvaló hangelírások, a módosítójelek pótlása, a két szólam harmóniai szintézise több-kevesebb beavatkozást igényeltek. Ennél is problematikusabbnak tűnt a duók formai vizsgálata során a da capo olykor téves alkalmazása, a zeneileg, formailag egyaránt indokolatlan ismétlések kiszűrése, a periódusokban előforduló aszimmetriák megszüntetése, a Nóta, Minore, Majore, Figura, Polonéz, Trió, Coda felíratú részek megfelelő illesztése.

szempontból a kézirat duóinak nagy része felülvizsgálatra szorult. A nyilvánvaló hangelírások, a módosítójelek pótlása, a két szólam harmóniai szintézise több-kevesebb beavatkozást igényeltek. Ennél is problematikusabbnak tűnt a duók formai vizsgálata során a da capo olykor téves alkalmazása, a zeneileg, formailag egyaránt indokolatlan ismétlések kiszűrése, a periódusokban előforduló aszimmetriák megszüntetése, a Nóta, Minore, Majore, Figura, Polonéz, Trió, Coda felíratú részek megfelelő illesztése.

¹⁴Kamarazene – musica da camera. Az elnevezés zárt, otthoni, házi muzsikálásra utal, ami a kisebb-nagyobb létszámú kamaragyűtesekben résztvevő, szólamukat egymagukban játszó „szólisták”, esetleg a jelenlevő, a zenei élvezetben passzívan osztozó szűk körű hallgatóság örömeire szolgál.

¹⁵A duók utóélete szempontjából fontos lehetőséget teremtett a MTA Zenetudományi Intézete pedagógus ösztöndíja, melyet e sorok írója az 1990-es évek elején három alkalommal is elnyert. Bárdos Kornél, majd Domokos Mária mentorsága mellett. Ennek köszönhetően vehettem kézbe – egyebek között – Lavotta hegedű-, valamint kürtduóinak kézíratait. A szólamok spartírozása lehetővé tette számomra, hogy a duókkal hangszeresként is foglalkozzam. Így rögzítettük elsőként az op. 22-es hat duóból a Thema con Variazioni felíratú darabot a Lavotta János Kamarazenekar Magyar Verbunkos Zene sorozatának első CD-jén (1995). Majd újabb kettőt – valamint négy kürtduót – tartalmaz a 2004-ben megjelent sorozat harmadik CD-je és további négy duót a 2010-ben megjelent hatodik CD. Azonban a hanghordozókon rögzített hét hegedűduó Lavotta összes duójának így is csak mintegy harmada.

Mivel Lavotta előadói utasításai – úgymint *adagio*, *andante*, *andantino*, *cantabile*, *recitativo*, *moderato*, *allegro*, *allegretto*, *spirituoso* – elsősorban a darab tempójára, ill. jellegére vonatkoznak, s dinamikai jelzései csupán néhány *forte*, *piano*, *sforzato* alkalmazására szorítkoznak, szükség volt a szólamok további előadói szempontú „felöltöztetésére”.¹⁶

Könnyű duók két hegedűre Op.49

Lavotta 33 évesen tehát úgy fogott hozzá zeneoktatói munkájához, hogy már a maga „hegedűiskoláját” megalkotta. Az op. 49-es sorozata címében is árulkodó: *Könnyű duók két hegedűre* címet viseli. Változatos tempójú, ütem-nemű, előadói utasításokkal gazdagon ellátott kis zeneművek ezek, amely fokozatosan halad az egyszerűbbtől a bonyolultabb, a könnyebbtől a nehezebb felé. A „könnyű duókból” *formailag* az első hat, valamint az utolsó 14. duó *egy tagból* áll. Tempójelzésük *andantétól allegroig* terjed. További öt darab (7-11.) *kétrészes* (többnyire *cantabile*, *andante*, *adagio* – *allegro* feliratú) forma. Azonban azzal, hogy a 12. és

13. duó *cantabile*-, illetve *spirituoso* feliratú részéhez a szerző egy *háromtagú formára* utaló triós *Polonézt* illesztett, egy meglehetősen szokatlan zenei formát hozott létre.

Addig, míg a 12. duó hangnemével (F-dúr) megegyező Polonéz zeneileg egységet alkot, a 13. duó első részét (A-dúr) követő Polonéz hangneme (G-dúr) oly mértékben nem illeszkedik, hogy utóbbit indokolt önálló darabként tekinteni.

Formailag külön szükséges szólni az 5. duóról, amely *Andante* feliratú, azonban Lavotta nyugodtan adhatta volna a *Téma variációkkal* elnevezést is, – mint ahogy azt később látni fogjuk – a *Hat magyar duó két hegedűre* utolsó darabja esetében tette. A darab kedves, hajlékony, négysoros dallama az egész sorozat legénekszerűbb zenei anyaga, amely variációk létrehozásához kiváló téma. Ezt gondolhatta Lavotta is, mert három variációig eljutott maga is. Azonban a hegedűduók kutatója úgy érezte, hogy a darab témájához társuló – egymást követő változatok során egyre apróbb hangértékekben mozgó – kísérszólam, a ritmusaprózás kompozíciós logikája a 3. variáció után folytatást kívánt. Így az Op. 22. Nr.6-os *Tema con variazioni* feliratú hegedűduó mintájára az addigi három variációt további kettővel egészítettem ki.

Engedtessek meg a 9. darabban kapcsolatban – ezúttal elsősorban a duók előadójaként – egy vállaltan szubjektív észrevételt tennem. Ugyanis akár hányszor játszom a duó első, 30 ütemnyi, *Andante* feliratú részét, mindannyiszor *déjà vu* érzésem támad.

¹⁶Mindez feltétele volt annak a 2010. március 11-i hangversenynek a sátoraljaújhelyi Lavotta-házban, amelynek programjában – Szabó Sándor hegedű-mélyhegedű tanár közreműködésével – mind a 20 hegedűduó előadása szerepelt. A bemutatót a Magyar Verbunkos Zene-sorozat 7. darabjaként lemezfelvétel követte. A duók második szólama, ahol a hangszer adottságai megengedték, – mint pl. az op. 49-es sorozatból az 1, 2, 3, 8, 9, 11, 12 számúak, valamint az op.22 *Tema con variazioni* darabja – mélyhegedűn szólnak meg. Ezeken kívül brácsa kísérettel hallható Lavotta Lassú Magyarja, a Homoródi nóta is.

DJ/1

A második szólam lépegető mozgása, az ebben a stílusban ugyancsak szokatlan disszonanciák sora (szinte minden ütemben előfordulnak szekundsúrlódások, tritonuszok), engem Bartók 44 hegedűduójából a 10. számú, 24 ütemnyi Rutén nótájára emlékeztet.¹⁷ Lavotta a folytatásban (Allegro tétel) már Mozart duóinak hangulatát idézi.

A duók közül 6-6 páratlan ($\frac{3}{4}$), valamint páros ($\frac{2}{4}$, $\frac{4}{4}$) ütemű. Két duónak pedig abban az értelemben vegyes, hogy a kétrészes darabokban, mint például a *hetesben* $\frac{2}{4}$, $\frac{3}{4}$, és a *nyolcasban* $\frac{4}{4}$, $\frac{3}{8}$ az ütemmutató. A duókban nagyobb részben a bécsi zenei hatás érvényesül, és több ízben felvillan bennük a Mozart-operák népszerű részeinek egy-egy motívuma, fordulata. Ilyen pl. a 10., 11. és 12. duó allegroja. *Hangnemüket* tekintve a duók a kvintkört C-dúról E-dúrig, valamint Asz-dúrig járnak be.

Recitativók előfordulása a duókban

Azonban a hagyományosnak mondható formai, ritmikai, hangnemi jellegzetességeken kívül a duókban szokatlan zenei megoldással is találkozunk: a szöveg nélküli énekbeszéddel, ráadásul helyenként párbeszéd formájában is. Ilyen recitativo-szerű megnyilvánulást tapasztalunk a 9., 11. és 12. duóban.

Addig, amíg a kilencedik darab 84-től a 90. üteméig tartó részében – ahol a 11-es duó 25. ütemében *Recitativo* felírással maga a zeneszerző jelzi a hangszeres játékban szokatlan zenei alkalmazást – a két hegedűszólam közötti párbeszédben a felső szólam a recitáló, a folytatásban az 53. és a 60. taktus között pedig már az alsó szólam az „énekbeszélő”.

DJ/2

DJ/3

¹⁷Bartók – Lavottához hasonlóan – nehézségi fok szerint építkező, pedagógiai szándékkal komponálta a hegedűduókat: „... hadd jussanak a tanulók a tanulás első egynéhányú évében olyan előadási művekhez, amelyekben a népi zene keresetlen egyszerűsége - annak dallambeli és ritmusbeli különbségével – megvan” – olvasható a 44 Hegedűduó előszavában.

DJ/4

begyakorlására is, a ritmikai-harmóniai kíséret, a helyenként előforduló moduláció, mind alkalmasak arra, hogy általuk a hangszeres figyelemre méltó haladást érjen el. Ezek a duók – Domokos Mária szerint is – *helyet kaphatnának bármelyik korabeli hangszeriskolában*.¹⁸ A „könnyűnek” minősített darabok lehetőséget nyújtanak arra is, hogy segítségükkel ki-ki megalkossa a saját képét a hegedűs, a zenepedagógus Lavottáról, valamint lehetséges tanítványairól.

Hat magyar duó két hegedűre Op. 22

Némileg más a helyzet a *Hat magyar duett két hegedűre* címet viselő op. 22-es darabokkal. Ha összehasonlítjuk az előbbi sorozattal, azt tapasztalhatjuk, hogy stílusban, dallamanyagban, formai szerkezetében, technikai feladataiban a „könnyű duóktól” a hat magyar duó mennyire eltérő, kivétel nélkül valamennyi Tempo di verbunk feliratú zenemű. A verbunkos stílus szinte valamennyi jegyét megtalálhatjuk benne: a $\frac{2}{4}$ -es ($\frac{4}{8}$ -os) ütembeosztást, a pontozott-, triola-, szinkópa ritmusokat, a sűrűn előforduló díszítéseket, a minore-maggiore alkalmazását, a „bokázó” zárlatot, valamint Lavotta formai újításait (Figura, Trió, Nóta, Da Capo al Fine, Coda). Itt az egyenrangúság még inkább jellemző a két szólam viszonyára, a legtöbb esetben azonos ritmusban, terc és szext párhuzamú dallamvezetéssel. Hangnemét tekintve többségében „bés” (F-B-Esz-dúros), kettő közülük C, illetve G-dúr hangnemű.

A *cantabile* feliratú 12. duó (F-dúr) első tíz üteme eleve úgy kezdődik, hogy a szekvencia-szerűen beszélgető dallam kromatikusan emelkedő (e-f-fisz-g) módon éri el azt a domináns hangnemet, amelyben a duó a Polonéz feliratú részig már metrikusan folytatódik.

A darabokban előforduló viszonylag rövid, a tanulmányainak kezdetén tartó növendék számára is átfogható, megoldható dallamívek, a szekvencia-szerű építkezés, amely lehetőséget ad bizonyos technikai elemek

¹⁸ Domokos Mária: *l.m.* 13.

Az ötödik duó külön érdekessége, hogy a darab Esz-dúros Duetto moderato (21 ütem), Minore (16 ütem, majd Duetto Da Capo) megjelölésű tagjához Lavotta huszonkét ütemnyi, coda-szerű *Tihanyi visszhang* feliratú részt illesztett. Formai szempontból nem teljesen világos a szerző szándéka, hiszen amíg az első szólam felirata Da Capo Duetto (a darab végén szerintünk megtévesztő Duetto Da Capo megjelöléssel), addig a második szólam fölött egyértelmű Coda felirattal találkozunk. Lavotta ez utóbbi megjelölését tekinthetjük követendőnek az első szólamban is. Annál is inkább, mert a darab előadása során csak erősítheti azt a meggyőződésünket, hogy a Tihanyi Echo *Andante*, 8 ütemnyi visszhangszerkezetével, valamint a szintén B-dúros *Tempo I.* feliratú 4 ütem az ötödik duóhoz illesztett önálló rész.

Tihanyi visszhang első és második szólama

Érdeemes külön figyelmet fordítani a sorozat magával ragadó, befejező duójára, a *Tema con variazioni* darabra. Az indulószerű, periódusnyi téma kétszeri – második alkalommal mozgalmassabb ritmikai kísérettel történő – elhangzását egy 12 ütemes Minore követi, amelyben a szólamok szext-párhuzamban mozognak. A négy, egymást követő variációt Lavotta, egy tematikájában nem különböző, nyolc ütemes Nóta feliratú zenei anyaggal zárja le. Azonban a duókat kutató és előadó ezúttal is hiányérzetét pótolta azzal a beavatkozásával, amelynek eredményeképpen a darab végén a téma – kíséretében egyenletesen ritmikus arpeggio pengetéssel – ötödik, befejező variációként újra felhangzik.

A duókban tetten érhető népzenei hatások

A Könnyű hegedűduók páros ütemű darabjaiban is megfigyelhetünk rövid verbunkos stíluselemeket, mint például a *nyolcadik* duó első tíz ütemében. A *tizenegyedik* kezdetén, az Adagio első kilenc ütemében viszont már – különösen, ha az alsó szólam fél és egész kotta értékeit a népzenei kíséretben használatos dűvőhöz hasonlóan ritmizáljuk – a lassú magyarrá emlékeztető karakterrel találkozunk.

DJ/5

Azonban – eltérő mértékben ugyan – a Hat magyar hegedűduó mindegyikében előfordul népzenei hatás, amely azért nem lehet szokatlan s meglepő, mert a verbunkos eddig ismert gyökerei között fellelhetők népzenei elemek is.

Mindjárt ilyen, vagy ahhoz hasonló népzenei hatással találkozunk a *Hat magyar hegedűduó* első darabjában a 27. és 34. ütem között.

DJ/6

A folytatásban pedig a Nóta első ütemétől az utolsóig (20 ütem), valamint a Figura első 12 ütemében.

DJ/7

DJ/8

DJ/9

A Nr. 2. csupán a duót záró Tempó I. hat ütemében (74 -79.) tartalmaz népzenei elemet.

DJ/10

A *harmadik* darab első nyolc ütemében – kettő kivételével – dinamikus erővel szólal meg a verbunkos, majd szinte ennek ellentétéként a Trió teljes terjedelmében, különleges hangulatban, a második szólam metrikus akkord-pengetésével halljuk a folytatást, amelyet a kezdés feszes tartását felvillantva a Coda utolsó három üteme zár.

DJ/11

A *negyedik* duó 12 ütemnyi népzenei elemeit a Figura feliratú részben nem nehéz felismerni. Különlegessége, hogy kamarazenei jellegét szólamcsere (51-54.) színesíti.

A Tihanyi visszhangot is megidéző ötödik duóban olyan hat ütemet találunk (16-21.), amely egy dolce jelzésű minore megszólaltatásával kezdődik. Az ezt követő Figura pedig teljes terjedelmében vérbő táncmuzika. A befejező Tihanyi visszhang feliratú rész négy ütemében (44-47.) szólamcsere révén az első hegedű dűvözik.

DJ/12

DJ/13

A népzenei elemek legtisztább és legváltozatosabb formáinak előfordulásait a sorozat utolsó, Tema con variazioni duójában figyelhetjük meg. Az első variáció kísérete (29-35.) un. hosszú esztamm (zenei 2 – 4).

DJ/14

A negyedik variációban az esztamm viszont úgy változik, hogy a darab hangulatát már rövid hangok szapora megszólaltatása (egy-gyet, ket-tőt, hár-mat, né-gyet) viszi előre (53-60.) egy jókedvű, dúvó kíséretes Nóta (61-736.) felé.

DJ/15

DJ/16

*Előadói szempontból a hegedűsök – a verbunkos muzsikára oly jellemző s ellenállhatatlan – előadó-művészeti stílusát a hat magyar duó jelentősen korlátozza. Igazi kamaraművek ezek, ahol a duók táncos karakterének megőrzése a játékosoktól pontos, fegyelmezett, alkalmazkodó muzsikálást kíván meg. Lavotta hat magyar hegedűduója – Szecsődi Ferenc szerint is – *kitűnő tanulmányt jelenthetnek a zenét tanuló ifjúság számára. A darabok a hegedűjátékban nélkülözhetetlen vonóartikuláció, stílushűség, valamint a kamarazenei összeszokottság, egymásra figyelés elsajátításában nyújthatnak hathatós segítséget. Remélhetőleg ez a vérbő verbunkos sorozat a jövőben szervesen beépül a zeneiskolai és szakközépiskolai hegedű tantervbe.*¹⁹*

Ismerjük még Lavottának két vonóshangszerre írt polonézét, amelyben a helyenként kettős- és hármasfogásokat is játszó első hegedű szólama alatt a második hegedű ritmikai kísérete adja meg a darab táncos karakterét.

¹⁹Lavotta János: Hat duó Op.22. Neuma Kiadó (EN 1414), 2014. Közreadja: Dombóvári János. Előszó 4.o.

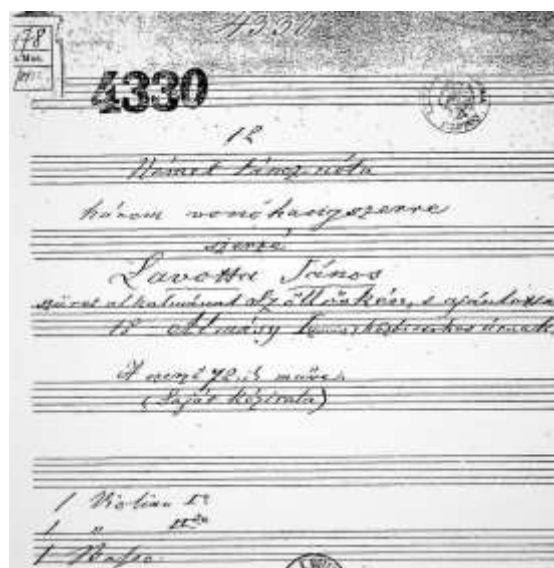
Az opusz szám nélküli *tíz könnyű ländler* (mindegyikük C-dúrban) feltehetően kezdőknek szánta, azonban a basszus szólama hiányzik.²⁰

Lavotta imént bemutatott két hegedűduó-sorozata a nyilvánvaló pedagógiai haszna mellett nemcsak arra alkalmas, hogy kamarakonzertek során megszólaltassák, hanem e duók megfelelő transzponálásával, alkalmazásával, irodalmukat más hangszercsoportok is bővíthetik.

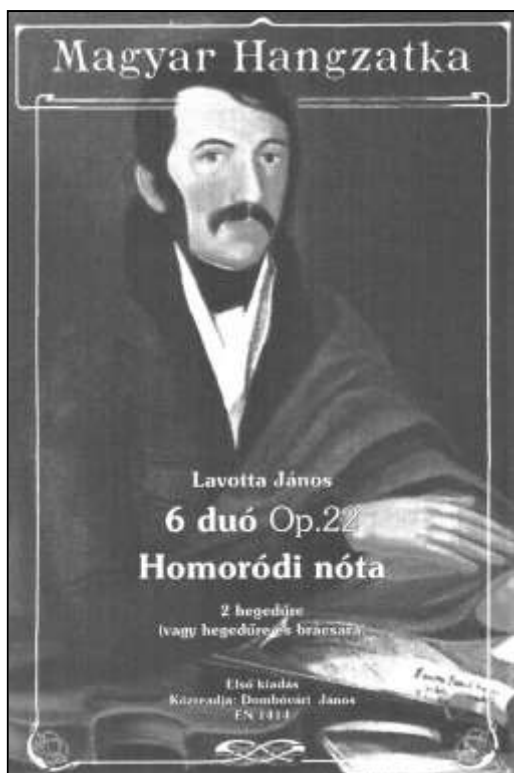
Jó példával maga Lavotta szolgált, amikor a fűvósokat sem hagyta duók nélkül. A *Rövid duettek vadászkürtre*

opus szám nélküli kézírata nyilvánvalóan ifjú tanítványainak készült. A 17 kürt-duó változatos hangulatú (benne az *adagio*-tól az *allegro*-ig minden árnyalat megtalálható), s amelynek mindegyike alkalmas akár fanfárjátéokra is.

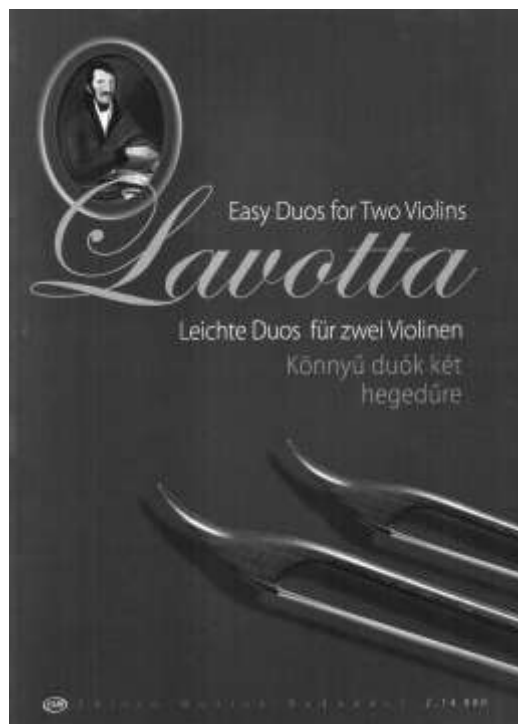
A számba vett negyven – hegedűkre, valamint kürtökre komponált – duó talán így is elegendő bizonyítékot szolgáltat Lavotta János zenepedagógusi tevékenységére. Természetesen a sort folytathatnánk a tanítványainak: bizonyos Soós uraknak ajánlott *Hat menüett három vonóhangszerre* (op.74.); a berentei Szepessy Zsigmondnak ajánlott *Hat lengyel táncnóta három húros hangszerre* (op.73); az Almássy Ignác közbirtokosnak ajánlott *Tizenkét német táncnóta három vonóhangszerre* (op.72.); valamint a berentei három *Polonéz három vonóhangszerre* (op.58.) komponált triókkal, sőt kvartettjeivel is. Ez azonban már egy másik területhez vezetne el bennünket: Lavottának a magyar vonós kamarazene megeremtésében játszott úttörő szerepéhez.

²⁰Domokos Mária: I.m. 28.

Örvedetes fejlemény, hogy Lavotta János születésének 250. évfordulója évében a hegedűduók hozzáférhetővé váltak a hegedűpedagógia résztvevőinek számára is.²¹ A pedagógiai célú tizennégy „könnyű hegedűduó” (Op. 49.)²² az Editio Musica Budapest kiadásában jelent meg 2014-ben, míg a *hat magyar* hegedűduót (Op. 22.)²³ a Neuma Kiadó adta ki.

Nevezhetjük-e a verbunkos-szerző, a hegedűvirtuóz, az első színházi karmester, házitanító Lavottát mai értelemben zenepedagógusnak? Napjaink igényei szerint talán nem, de a maga korában feltétlenül. Lavotta János, mint annyi más területen, ebben is előfutára annak a zenetanár típusnak, aki már intézményes keretek között, egyre gyarapodó módszertani ismeretekkel, megélhetést biztosító fizetésért oktathatta növendékeit. Azonban Lavotta ilyen biztonságot nyújtó körülménnyel még nem rendelkezhetett. Zenetanításának módszerét saját szerzeményeinek felhasználásával alakította ki. Bár rapszodikus természetét a róla szóló írások gyakran felelmegetik, a hegedülést, kottaírást napi feladatának tekintette. Közlékeny ember lévén bőséges időt tölthetett tanítványaival, akikkel – mint a Soós úrfiknak ajánlott hat menüett bizonyítja – bensőséges kapcsolat kialakítására törekedett.

²¹A duók megjelenése lehetővé tette a közel három évtizede folyó Regionális Verbunkos Hangszeres Versenyek sátoraljaújrhelyi szervezői számára, hogy 2015-től Lavotta János Hegedűduó Versenyt is meghirdessenek. A hatodik hegedűduó verseny megrendezésére Lavotta János halálának bicentenáriumi évében kerül sor.

²²Lavotta: Könnyű duók két hegedűre. Editio Musica Budapest (Z. 14 880), 2014. Közreadja: Dombóvári János

²³A kötet a hat duón kívül mintegy bónuszként tartalmazza Lavotta – P. Sarasate révén – nemzetközi hírnévre is szert tett művét, a Homoródi néven ismertté vált Lassú magyar című kompozícióját, hegedű, illetve brácsakísérettel.

